

Volop Taal

Volop Taal

*Didactiek Nederlands
voor de lagere school*

| OWL PRESS |

Inhoud

Deel 1	13
Taal in de 21^e eeuw	14
Taalonderwijs in de 21^e eeuw	22
Krachtig taalonderwijs, de hele dag: zeven principes	24
Principe 1: taalkrchtig onderwijs stimuleert een positieve talige grondhouding	28
<i>Een veilige oefencontext bieden</i>	28
<i>Het talige repertoire van leerlingen omarmen</i>	29
<i>Hoge verwachtingen koesteren</i>	30
Principe 2: taalkrchtig onderwijs is contextrijk	31
Principe 3: taalkrchtig onderwijs is functioneel	34
Principe 4: taalkrchtig onderwijs is (inter)actief	37
<i>Leraar-leerlinginteractie</i>	37
<i>Leerling-leerlinginteractie</i>	38
Principe 5: taalkrchtig onderwijs geeft ondersteuning	40
Principe 6: taalkrchtig onderwijs heeft aandacht voor impliciet en expliciet leren	43
Principe 7: taalkrchtig onderwijs biedt kansen tot reflectie	47
<i>Reflectie op initiatief van de leraar</i>	48
<i>Reflectie door medeleerlingen</i>	49
<i>Tijd en ruimte om te reflecteren</i>	49
Taal in en buiten de taalles: een kwestie van inzoomen en uitzoomen	51
Taalbeleid: taalkrchtig onderwijs op de hele school	53
Taalverwerving in de 21e eeuw	56
De belangrijkste theorieën op een rij	57
Het belang van input én output	59
Het belang van interactie en feedback	60
Het belang van impliciet leren én expliciete instructie	62
De rol van motivatie en socio-emotionele factoren	64
Meerdere talen leren	67
Taal op school	70
Deel 2	75
Praktijkverhalen	77
Vaardigheden	111
Luisteren en spreken	113

1. Wat is luisteren, wat is spreken?	116
1.1 <i>Mondelinge taalvaardigheid</i>	116
1.2 <i>Het proces van luisteren en spreken</i>	117
2. Waarom inzetten op luisteren en spreken?	121
3. Hoe leren leerlingen luisteren en spreken?	122
3.1 <i>Houd rekening met de beginsituatie</i>	122
3.2 <i>Vertrek vanuit doelen</i>	126
3.3 <i>Kies voor een doordachte didactiek</i>	127
3.4 <i>Ontwerp je luister- en spreekactiviteit: instructies, werkvormen en leermiddelen</i>	136
4. Hoe evalueren we luisteren en spreken?	144
5. Hoe voeren we een goed luister- en spreekbeleid?	148
6. Mythes en misverstanden	150
Lezen	153
1. Wat is lezen?	155
2. Waarom inzetten op lezen?	160
3. Hoe leren leerlingen lezen?	162
3.1 <i>Houd rekening met de beginsituatie</i>	162
3.2 <i>Vertrek vanuit doelen</i>	164
3.3 <i>Kies voor een doordachte leesdidactiek</i>	165
3.4 <i>Ontwerp je leesactiviteit: instructies, werkvormen en leermiddelen</i>	174
4. Hoe evalueren we lezen?	185
5. Hoe voeren we een goed leesbeleid?	187
6. Mythes en misverstanden	188
Schrijven	191
1. Wat is schrijven?	194
1.1 <i>De schrijver</i>	198
1.2 <i>De socioculturele context</i>	197
1.3 <i>De tekst</i>	198
1.4 <i>De denkactiviteiten bij het schrijven</i>	198
2. Waarom inzetten op schrijven?	199
3. Hoe leren leerlingen schrijven?	200
3.1 <i>Houd rekening met de beginsituatie</i>	200
3.2 <i>Vertrek vanuit doelen</i>	203
3.3 <i>Kies voor een doordachte schrijfdidactiek</i>	204
3.4 <i>Ontwerp je schrijfactiviteit: instructies, werkvormen en leermiddelen</i>	218
4. Hoe evalueren we schrijven?	224
5. Hoe voeren we een goed schrijfbeleid?	226
6. Mythes en misverstanden	228

In- en uitzoemen	231
Technisch lezen en spelling	233
1. Wat is technisch lezen, wat is spelling?	235
2. Waarom inzetten op technisch lezen en spelling?	236
3. Hoe leren leerlingen technisch lezen?	238
3.1 <i>Aanvankelijk technisch lezen</i>	241
3.2 <i>Voortgezet technisch lezen</i>	244
3.3 <i>Vorderingen opvolgen</i>	250
4. Hoe leren leerlingen spellen?	251
4.1 <i>Spellingsstrategieën</i>	254
4.2 <i>Focus op selectie van woorden</i>	259
4.3 <i>Systematische aanpak</i>	260
4.4 <i>Vorderingen opvolgen</i>	261
5. Mythes en misverstanden	262
Woordenschat	265
1. Wat is woordverwerving?	268
2. Waarom inzetten op woordverwerving?	274
3. Hoe verwerven leerlingen woorden?	276
3.1 <i>Houd rekening met de beginsituatie</i>	276
3.2 <i>Vertrek vanuit doelen</i>	280
3.3 <i>Kies voor een doordachte woordenschatdidactiek</i>	281
3.4 <i>Activiteiten ontwerpen met aandacht voor woordverwerving: instructies, werkvormen en leermiddelen</i>	286
4. Hoe evalueren we woordverwerving?	300
5. Hoe voeren we een goed woordenschatbeleid?	301
6. Mythes en misverstanden	302
Taalbeschouwing	305
1. Wat is taalbeschouwing?	308
2. Waarom inzetten op taalbeschouwing?	311
2.1 <i>Inzicht krijgen in hoe het Nederlands in elkaar zit</i>	311
2.2 <i>Nadenken over het eigen taalgebruik en dat van anderen</i>	312
2.3 <i>De algemene culturele kennis vergroten</i>	313
3. Hoe leren leerlingen taal beschouwen?	315
3.1 <i>Houd rekening met de beginsituatie</i>	315
3.2 <i>Vertrek vanuit doelen</i>	317
3.3 <i>Kies voor een doordachte taalbeschouwelijke didactiek</i>	319
3.4 <i>Taalbeschouwelijke activiteiten ontwerpen</i>	328
4. Hoe taalbeschouwing evalueren?	338
5. Hoe voeren we een goed beleid in verband met taalbeschouwing?	340
6. Mythes en misverstanden	341

Anderstalige nieuwkomers	345
Anderstalige nieuwkomers	346
1. Anderstalige nieuwkomers?	349
2. Taalkrachtig onderwijs voor nieuwkomers	351
2.1 <i>Doelen</i>	351
2.2 <i>Beginsituatie</i>	357
3. Didactische aanpak	360
3.1 <i>Doelen aanpassen</i>	363
3.2 <i>Activiteiten aanpassen</i>	364
3.3 <i>Organisatie aanpassen</i>	367
4. Evaluatie	370
5. Taalbeleid	373
6. Mythes en misverstanden	376
Breed evalueren	379
Breed evalueren	380
1. Wat is breed evalueren?	382
2. Waarom inzetten op breed evalueren?	383
3. Hoe kun je breed evalueren?	385
3.1 <i>Waarom wil je evalueren?</i>	387
3.2 <i>Wat wil je evalueren?</i>	388
3.3 <i>Hoe ga je evalueren?</i>	389
3.4 <i>Wanneer wil je evalueren?</i>	390
3.5 <i>Wie is betrokken bij de evaluatie?</i>	390
3.6 <i>Welke evaluatiecriteria hanteer je?</i>	391
3.7 <i>Hoe ga je aan de slag met de resultaten?</i>	392
4. Mythes en misverstanden	394
Deel 3	397
Algemene kijkwijzer: de zeven principes	400
Kijkwijzer: luisteren en spreken	402
Kijkwijzer: lezen	404
Kijkwijzer: schrijven	406
Kijkwijzer: woordenschat	408
Kijkwijzer: taalbeschouwing	410
Over de auteurs	413
Bronnen	421

Leeswijzer

Onderwijs- en taalexperten zijn het roerend eens: het onderwijs van het Nederlands in de 21^e eeuw moet boeiend, ambitieus, geïntegreerd en eigentijds zijn. Ongetwijfeld is dat ook de ambitie van elke leraar, maar... hoe maak je zo'n voornemen dagelijks waar in de praktijk? Hoe kun je je leerlingen vormen tot taalcompetente burgers die voorbereid zijn op de uitdagingen waarmee ze geconfronteerd worden, op school en in hun persoonlijke leven, maar ook later, wanneer ze gaan werken? Hoe laat je je leerlingen niet enkel het nut, maar ook het plezier van taal ervaren, de hele dag door? Hoe doe je hen uitgroeien tot geïnspireerde én inspirerende sprekers en schrijvers? Hoe stimuleer je zowel hun leesbegrip als hun leesplezier? Hoe maak je van hen vaardige taalgebruikers, met in hun rugzakje ook de nodige kennis over taal?

Volop Taal wil meer zijn dan enkel een visie op taalonderwijs: met dit boek willen we elke (toekomstige) leraar inspireren en prikkelen, maar ook wapenen en ondersteunen. Daarbij concentreren we ons niet alleen op het 'wat', maar vooral ook op het 'hoe', door concrete handvatten en recepten voor een krachtige taaldidactiek in het lager onderwijs aan te reiken.

In het eerste deel van dit boek vertalen we wetenschappelijke inzichten over hedendaags, uitdagend en krachtig taalonderwijs in zeven didactische principes, die bovendien de rode draad van het boek vormen. Als scharnier met het tweede deel volgen tien praktijkverhalen waarin je die principes in levensechte klassituaties aan het werk ziet. In deel 2 lees je vervolgens hoe je de zeven principes kunt toepassen in je spreek-, luister-, lees- en schrijfonderwijs, en hoe je daarbij kunt inzoomen op technisch lezen en spelling, woordenschat en taalbeschouwing. De twee laatste hoofdstukken van deel 2 gaan dieper in op taalkrachtig onderwijs voor anderstalige nieuwkomers en op een brede evaluatieaanpak die het taalleerproces van je leerlingen verder bevordert. Deel 3, ten slotte, helpt je om je eigen aanpak en allerlei leermiddelen kritisch te bekijken. Aan de hand van zes kijkwijzers kun je je eigen lesvoorbereiding en onderwijsaanpak beoordelen. Dat laatste deel wordt ook aangevuld met online oefeningen, die je de kans geven om de inzichten uit dit boek actief te gebruiken en toe te passen op concrete lessen. Die kan je rechtstreeks downloaden door de QR-code op p. 399 te scannen met je gsm.

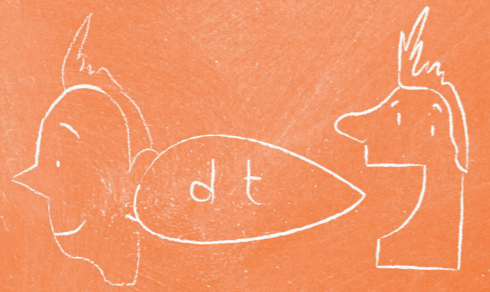
Je kunt *Volop Taal* in verschillende richtingen lezen: van concreet naar abstract – door te beginnen met deel 1 en via de praktijkverhalen in deel 2 terecht te komen – maar ook omgekeerd, door te starten met deel 2, en wanneer nodig terug te bladeren naar de praktijkverhalen en de principes uit deel 1. Overal zul je dezelfde principes aan het werk zien, en in elk hoofdstuk worden ze concreet gemaakt aan de hand van praktijkverhalen.

Dit boek bevat niet alleen volop taal maar ook volop expertise. Het Centrum voor Taal en Onderwijs van de KU Leuven, hét expertisecentrum voor taal en onderwijs in Vlaanderen, ging voor dit boek op pad met veertien docenten van verschillende Vlaamse lerarenopleidingen. Samen bundelden we onze expertise rond een krachtige didactiek Nederlands voor de lagere school in dit boek. Het Centrum voor Taal en Onderwijs stond in voor de inhoudelijke coördinatie van het boek en zette de visie en principes voor taalkrachtig onderwijs in deel 1 uiteen. De hoofdstukken en oefeningen in deel 2 en deel 3 werden geschreven door de lerarenopleiders. We hopen er heel wat (toekomstige) leraars mee te kunnen inspireren.

Kortom: dit boek is een must-read voor elke (toekomstige) leraar die in de lagere school in elke les volop met taal aan de slag wil!

Mariet Schiepers
Pandora Verstedden
Jozefien Loman

Deel 1

Taal in de 21^e eeuw

Lees hieronder hoe de dag van Leon verloopt.

Merk je welke functies taal heeft in het leven van Leon?

DE DAG VAN LEON (DERDE LEERJAAR)

Leon is zoals elke ochtend weer vroeg wakker: zijn broertje Cas staat aan zijn bed, met zijn armen vol knuffels. 'Leon knuffels spelen?' vraagt hij met een klein stemmetje. 'Cas,' zucht Leon, 'waarom maak je mij altijd wakker, en Suze nooit?' Cas kijkt beteuterd. 'Oké dan...' fluistert Leon, en samen gaan ze op de kamer van Cas een fort bouwen voor zijn knuffels. Leon verzint een heel verhaal over prinses Eenhoorn, die haar verjaardag viert, maar vergeten is om prins Teddybeer uit te nodigen.

Ook op school kan Leon zijn creativiteit de vrije loop laten. Het derde leerjaar mag de uitnodiging voor het grootouderfeest schrijven en ontwerpen. Juf Chadia heeft ook het thema van de wereldoriëntatie daarop afgestemd: de kinderen bestuderen de verschillen tussen hun dagelijks leven nu en het leven van hun grootouders toen die klein waren. Om genoeg informatie te verzamelen hebben ze ook de opdracht gekregen om hun grootouders te interviewen rond bepaalde thema's, zoals naar school gaan, spelletjes en vrije tijd, eetgewoonten, enzovoort.

Toch kan Leon zich niet zo goed concentreren. Na de speeltijd is het immers zijn beurt om het boek dat hij heeft gelezen voor te stellen aan de klas, en hij is best wel zenuwachtig. Mama had gisteren geen tijd om zijn powerpointpresentatie nog eens samen met hem te oefenen, en lezen is niet zo zijn ding. Tijdens zijn presentatie hakkelt Leon af en toe en hij vergeet een paar dingen te vertellen, maar gelukkig ondersteunt de juf hem, en geeft ze hem tips om het de volgende keer nog beter te doen.

Na de middag werken de leerlingen in hoeken aan verscheidene taken. Leon laat het aan een klasgenoot over om de instructies te lezen, maar verder zet hij zich flink in om de opdrachten tot een goed einde te brengen.

Om half vier staan oma en opa al te wachten aan de schoolpoort. Ze brengen Leon naar de judoclub en gaan nadien met Suze en Cas naar huis. In de judoles leren ze een nieuwe beweging: die is wel cool! Leon zit samen met Seppe en Hamza in een groepje. De hele les lang babbelen ze

honderduit over de schooldag, Fortnite, het nieuwe zusje van Hamza... en ondertussen oefenen ze de nieuwe beweging. Zolang ze goed blijven oefenen, kan judoleraar Brent er gelukkig goed mee om.

Als Leon na de judoles thuis komt, is mama er nog niet. Hij speelt eerst een spelletje kwartet met opa. Daarna maakt hij zijn huiswerk: een paar oefeningen in zijn rekschrift en de

verbetering van zijn dictee. Leon helpt Suze ook nog even met de maaltafels.

Als mama thuis komt, mag Leon naar 'Karrewiet' kijken. Mama houdt zich bezig met de kleintjes. Voor het slapengaan leest mama nog een klein stukje voor uit zijn lievelingsboek van Harry Potter. 'En nu: naar bed!' zegt mama, terwijl ze het boek dichtklapt. 'En stilletjes op de gang, want Cas en Suze slapen al!'

Lees hieronder hoe de dag van Hayat verloopt.

Zie je hoe taal de hele dag door aanwezig is?

DE DAG VAN HAYAT (ZESDE LEERJAAR)

Hayat zit met kleine oogjes aan het ontbijt, samen met haar jongste zusje Asma. Terwijl ze cornflakes in haar ontbijtkom giet, ontdekt ze de wistje-datjes op de doos. Ze herkent het woord 'mummie' uit de lessen wereldoriëntatie: in de klas werken ze rond het oude Egypte, en meester Samuel vindt het fijn als een leerling iets over het thema te vertellen heeft. Ze laat haar ogen over het tekstje glijden, maar al snel botst ze op onbekende woorden, zoals 'halskettingen' en 'meetnorm', die ze moeilijk vindt om te lezen. 'Pfff, daar heb ik nu echt geen zin in,' denkt Hayat, en ze schuift de doos opzij.

Op dat moment komen Myriam en Naima gniffelend de keuken binnen, hun ogen gericht op mama's gsm. 'Een nieuwe TikTok?' zucht Hayat. 'Inderdaad!' antwoordt haar zus Myriam trots. 'We zoeken nog een onderschrift, heb jij een idee?' vraagt ze terwijl ze mama's gsm onder Hayats

neus duwt. 'Misschien kun je je volgers tatahadu? Hoe zeg je dat in het Nederlands?' Ze denkt even na. 'Durf jij deze...' begint Hayat, maar Naima onderbreekt haar: '... badkameruitdaging! Topidee, zus!' roept ze.

Mama geeft haar nog snel een lijstje mee om boodschappen te doen na school, en dan haasten ze zich naar de bushalte. '3-8-5, dat is onze bus hè?' vraagt Asma onzeker. 'Ja hoor, 385, die bus moeten we nemen.' Ze vinden twee plekje vooraan in de bus. Hayat kijkt naar de informatie-fiche die aan het raam hangt. Uit de prenten leidt Hayat af dat de cartoon gaat over luide muziek beluisteren op de bus. Geen boodschap voor haar, dus: ze heeft geen eigen gsm.

De klasdag begint met de les Frans. Iedereen mag over zijn weekend vertellen. Omdat Hayat nog niet zo lang in België is en vooral inzet op Nederlands leren, hoeft zij deze opdracht

niet te doen. Toch waagt Hayat het erop. Ze volgt de lessen Frans al het hele jaar mee, en ze heeft thuis stiekem geoefend. 'Wauw, Hayat, je hebt het gewoon gedaan!' grinnikt Issan. Hayat lacht, geeft nog snel een high five aan haar vriendin en neemt haar wiskundeboek uit de bank. Samen met zorgjuf Ina gaat Hayat naar de schooltuin voor het moeilijkste uur van de dag: meetkunde.

'Teken een moestuinbak voor onze schooltuin die je kunt onderverdelen in 9 vakken van 30 cm x 30 cm en die minstens 20 cm diep is. Hoeveel vierkante meter tuin heb je nodig voor je moestuinbak? En hoeveel kubieke meter aarde moeten we aankopen om de bak te vullen?' De moed zakt Hayat in de schoenen, maar ze denkt aan volgend jaar, het eerste middelbaar! Ze móét en zál starten in de A-stroom, om haar droom te kunnen waarmaken: advocaat worden, en een verdomd goede ook! Net zoals mama was in Syrië.

Na de middag gaan ze turnen, Hayats lievelingsvak. Vandaag mogen Fouad en Ester meester en juf spelen: zij doen aan capoeira en mogen hun klasge-

noten enkele bewegingen aanleren. Maar duidelijke instructies geven is best moeilijk! Hayat probeert Fouad zo goed mogelijk na te doen, maar als ze de andere leerlingen allemaal hevig met hun armen ziet zwaaien, schiet ze al snel in de lach.

Op weg naar huis maken Hayat en Asma een tussenstop bij de supermarkt. Als ze thuis zijn, zetten ze zich samen met Myriam en Naima aan tafel. Hayat houdt ervan om samen met haar zussen huiswerk te maken. Het Nederlands van mama en papa is nog niet zo goed, maar Myriam en Naima helpen haar door moeilijke woorden te vertalen of instructies voor te lezen.

Na hun huiswerk helpen Asma en Hayat mama bij het koken. Hayat neemt oma's receptenboekje en slaat het open bij een van haar favoriete gerechten: *mujadara*. Tijdens het avondeten vertelt iedereen enthousiast over de voorbije dag. Wanneer papa zijn gsm neemt, wordt het stil. Iedereen slaakt een zucht van opluchting wanneer oma opneemt. Wat is het altijd fijn om te horen dat het nog goed gaat met haar en opa in Syrië!

Taal is de hele dag door aanwezig in het leven van de lagereschoolkinderen Leon en Hayat. Zowel binnen als buiten de school gebruiken ze voortdurend taal: om te communiceren met vriendjes en vriendinnetjes, om samen plannen te smeden, om te leren, om nieuwe kennis toe te passen, om persoonlijke en gemeenschappelijke doelen te bereiken, enzovoort. Taal vervult vele functies in de school en de samenleving (zie kader hieronder). Telkens is taal een krachtig bindmiddel dat communicatie mogelijk maakt, wederzijds begrip doet ontstaan en de sociale samenhang verstevigt. Daarnaast valt het op dat taal één van de belangrijkste instrumenten vormt om volwaardig deel te nemen aan onze complexe, superdiverse en meertalige 21e-eeuwse samenleving. De taalvaardigheid van Hayat en Leon bepaalt mee in welke mate ze succes ervaren op school, in hun persoonlijke leven en later ook op de arbeidsmarkt. Om te kunnen functioneren in de samenleving zijn talige competenties dus van jongs af aan van groot belang.

Taal is dus zonder twijfel een belangrijke sleutelcompetentie. Meer nog: als we kijken naar de lijsten met sleutelcompetenties die cruciaal zijn om volwaardig deel te nemen aan de 21^e-eeuwse samenleving, die werden opgesteld door gezaghebbende internationale organisaties zoals de OESO, de Verenigde Naties en de Europese Unie, valt op dat al die competenties in grote mate een beroep doen op taal: bewust omgaan met verandering, complexe informatie verwerken, kritisch en probleemoplossend denken, zelfstandig beslissingen nemen, creatief samenwerken, communiceren in diverse (al dan niet digitale) contexten, omgaan met nieuwe media en technologie...

Taal is in die competenties alomtegenwoordig. Wie complexe informatie wil verwerken, moet bijvoorbeeld bronnen kunnen raadplegen. Daarvoor heb je een sterk ontwikkelde lees- en luistervaardigheid nodig, net als de vaardigheid om je – schriftelijk en mondeling – vlot uit te drukken. Je moet ook in staat zijn om creatief te zijn met taal, en om een passend register te kiezen, wat wil zeggen dat je je taalgebruik kunt aanpassen aan de situatie en het doelpubliek. Ook omgaan met nieuwe media en nieuwe technologieën

appelleert sterk aan talige competenties: tweeten of sms'en vereist onder meer de vaardigheid om beknopt en creatief te schrijven, voor de automatische stembediening van een smartphone zijn duidelijke instructies nodig...

NICE TO KNOW

TAAL HEEFT VELE FUNCTIES IN DE SCHOOL EN IN DE SAMENLEVING

Conceptualiserende functie: Leon gaat op zoek naar verschillen tussen het dagelijkse leven nu en in de tijd van zijn grootouders. Door zaken te benoemen, dingen te ordenen... krijgt hij meer en meer grip op de wereld.

Communicatieve of sociale functie: het gebruik van taal als communicatiemiddel, waarbij de interactie tussen mensen een belangrijke uiting is van de sociale groep waartoe je behoort of wilt behoren. Hayat en Myriam creëren een onderlinge band door de manier waarop ze praten over TikTok; het is duidelijk dat ze niet op dezelfde manier praten met hun

(groot)ouders. Leon en Cas spelen samen een verhaal over een eenhoorn en geven zo samen betekenis aan de werkelijkheid. Tegelijkertijd creëren ze verbondenheid.

Expressieve functie: taal is een middel om uitdrukking te geven aan persoonlijke emoties. Het gezin van Hayat is opgelucht wanneer ze oma aan de lijn krijgen en horen dat het goed met haar gaat.

Conceptualiseren, emoties uitdrukken, in interactie gaan... zijn onlosmakelijk verbonden met de identiteit die een leerling ontwikkelt.

In het 21^e-eeuwse onderwijs is de ondersteuning van leerlingen zoals Hayat en Leon bij de ontwikkeling van talige competenties, in de eerste plaats in het Nederlands, dan ook cruciaal. In de visietekst *Iedereen taalcompetent* stelt de Taalunie in dat verband de ontwikkeling van 'taalcompetentie' voorop.

Taalcompetentie is het geheel van talige kennis, vaardigheden en attitudes die nodig zijn om geschreven, gesproken en multimodale teksten te begrijpen, te evalueren en te gebruiken, zodat:

1. Volwaardige deelname aan de samenleving mogelijk wordt;
2. De eigen doelen gerealiseerd kunnen worden;
3. De eigen kennis en mogelijkheden levenslang en duurzaam kunnen worden ontwikkeld.

Die omschrijving van en visie op taalcompetentie nemen we graag over in dit handboek, omdat ze kernachtig weergeven waarop het onderwijs Nederlands in de 21^e eeuw zich vooral moet richten: in authentieke situaties doelgericht leren omgaan met (functionele) taal en daarvoor de nodige talige kennis, vaardigheden en attitudes ontwikkelen. Dat zijn echter geen afzonderlijke elementen: integendeel, hun onderlinge samenhang is van groot belang, en moet in onderwijscontexten zoveel mogelijk bekeken en ontwikkeld worden.

NICE TO KNOW

KENNIS, VAARDIGHEDEN EN ATTITUDES

Taalkennis verwijst naar wat iemand bewust en onbewust weet over allerlei aspecten van taal, taalgebruik en taalsysteem. Hayat weet bijvoorbeeld waarvoor een cartoon op de bus dient. Een brief kunnen schrijven, een gesprek kunnen voeren, een audioboek kunnen beluisteren... zijn talige vaardigheden. Talvaardig

zijn betekent in staat zijn om talige handelingen uit te voeren: Hayat leest een recept, Leon vertelt een verhaal, Myriam ontwerpt een TikTok... Hayat durft al Frans te praten en Leon houdt niet zo van lezen. Beide attitudes zeggen iets over hun houding, emotie en motivatie ten aanzien van taal en van de eigen taalcompetentie.

In de volgende hoofdstukken lichten we toe hoe deze visie op taalcompetentie en taalonderwijs omgezet kan worden in zeven didactische principes voor taalkrachtig onderwijs, en hoe die principes sporen met wetenschappelijke inzichten over taalverwerving. Inzetten op taalkrachtig onderwijs blijkt immers nodig: diverse onderzoeken hebben aangetoond dat ons onderwijs Nederlands anders en (nog) beter kan. In internationale peilingen zoals PISA (2018) en PIRLS (2016) is vastgesteld dat de leesvaardigheid van Vlaamse leerlingen significant is achteruitgegaan. Verschillende onderzoekers wijzen ook op de kloof tussen leerlingen met een hoge en lage sociaal-economische status en tussen leerlingen met Nederlands als thuistaal en leerlingen met een andere thuistaal. Ook op scharniermomenten, zoals de overgang tussen lager onderwijs en secundair onderwijs en de doorstroming naar de arbeidsmarkt, worden tekortkomingen in mondelinge en schriftelijke vaardigheden gerapporteerd.

Dit handboek wil dan ook de nodige inspiratie bieden om álle leerlingen te vormen tot taalcompetente burgers die voorbereid zijn op de uitdagingen waarmee ze in de 21^e eeuw geconfronteerd worden, zowel op school en in hun persoonlijke leven als later op de arbeidsmarkt. We vertrekken daarvoor vanuit concrete praktijkverhalen die illustreren hoe wetenschappelijke inzichten rond taalverwerving en taalonderwijs in de praktijk kunnen worden gebracht op een hedendaagse en uitdagende manier, waardoor leerlingen niet enkel het nut, maar ook het plezier van taal leren ervaren, de hele dag door.

Taalonderwijs in de 21^e eeuw

In het vorige hoofdstuk kwam al aan bod waarvoor leerlingen taal gebruiken en wat het betekent om taalcompetent te zijn in deze 21^e-eeuwse maatschappij. Nu rijst natuurlijk de vraag hoe we ons onderwijs moeten vormgeven als we van onze leerlingen taalcompetente burgers willen maken.

Omdat we in onderwijs de hele dag door taal gebruiken, is de schooldag uiterst geschikt om de ontwikkeling van taalcompetentie te stimuleren. Taalkrachtig onderwijs in alle leergebieden (taal, wiskunde, muzische vorming...) en schooldagonderdelen (koekmoment, speeltijd...) is van cruciaal belang om het leren van, in en over taal zo goed mogelijk te stimuleren. Zo kan onderwijs ervoor zorgen dat alle leerlingen zelfredzaam worden in deze supertalige wereld.

NICE TO KNOW

LEREN VAN, IN EN OVER TAAL

Leren **van** taal: we willen dat alle leerlingen voldoende taalvaardig zijn. Taal is immers een krachtig middel om te participeren aan, en te communiceren in de maatschappij. Kinderen leren taal door met taal bezig te zijn, door taal te gebruiken... Dat gebeurt onder andere op school, omdat Nederlands daar de instructietaal is.

Leren **in** taal: we gebruiken taal als een middel om andere dingen te leren. Via taal ontdekken we bijvoor-

beeld hoe de kringloop van het water werkt of hoe we een middelpunt kunnen bepalen. Tijdens die leermomenten worden we steeds beter in taal.

Leren **over** taal: we zoomen in op specifieke talige doelen en leerinhouden, bijvoorbeeld op strategieën (schrijf-, lees- en luisterstrategieën), op literatuur, op de betekenisverbreding van woorden... De taalles speelt daarin een belangrijke rol.

Om het begrip 'taalkrachtig onderwijs' vorm te geven omschrijven we in dit hoofdstuk zeven principes, die gebaseerd zijn op onderzoek over hoe mensen talen leren. Om te begrijpen hoe die principes hieruit voortvloeien, zetten we de belangrijkste inzichten uit onderzoek naar taalverwerving voor je op een rijtje in het volgende hoofdstuk. Die inzichten zullen je immers helpen om je eigen praktijk verder te versterken. Verdiep je je liever eerst in de achterliggende theorieën, lees dan nu het volgende hoofdstuk, en keer daarna terug naar dit hoofdstuk.

Hieronder bespreken we dus één voor één de zeven principes die jouw (taal-) onderwijs taalkrachtig maken, en die bovendien de rode draad van dit boek zullen vormen. De volgorde van de principes is niet toevallig gekozen, ze vloeien logisch uit elkaar voort; maar dat betekent daarom niet dat het eerste principe het belangrijkste zou zijn. Bovendien zul je merken dat de principes samenhang vertonen: ze staan niet los van elkaar en overlappen zelfs gedeeltelijk. In die zin moeten de principes ook altijd in combinatie